

FRIGOLÉ, Joan *Llevarse a la novia. Estudio comparativo de matrimonios consuetudinarios en Murcia y Andalucía*

Bellaterra: Publicacions d'Antropologia Cultural, Universitat Autònoma de Barcelona (3^a ed. revisada i augmentada), 1999, 90 pp.

Carles Salazar i Carrasco

Els que hagin llegit la primera edició (1984) d'aquesta coneguda obra de Joan Frigolé saben ja que constitueix un bon exemple de brevetat i precisió en l'anàlisi d'un fenomen cultural tan interessant com el matrimoni per fuga en les regions del sud d'Espanya. En aquesta nova edició ens apareix el text antic amb lleugeres modificacions més una segona part inèdita amb el títol "*Implicaciones estructurales del matrimonio por fuga: un estudio comparativo*", redactada el 1997. Indubtablement ens trobem davant d'un petit clàssic de l'antropologia social del nostre país. L'obra de Joan Frigolé és una obra clàssica en més d'un aspecte. No només per tractar-se d'un text força conegut entre nosaltres sinó també perquè clàssics són l'enfocament teòric i la metodologia emprats per l'autor en la seva anàlisi.

Des del meu punt de vista, les aportacions més notables de l'antropologia social britànica a les ciències humanes contemporànies han estat el mètode etnogràfic d'investigació i la teoria del funcionalisme estructural. Ningú no pot posar en dubte actualment que l'etnografia constitueix el mètode de recollida d'informació per excel·lència de l'antropologia social. En canvi, pocs antropòlegs subscriuriem avui en dia sense matisos els postulats de la vella escola del funcionalisme estructural. Però malgrat totes les crítiques justes que ha rebut aquesta rànica teoria antropològica, és hora també de reivindicar una de les seves virtuts més inqüestionables: la seva capacitat de conferir intel·ligibilitat a la realitat cultural de manera clara i concisa. Aquesta capacitat s'origina en un postulat teòric molt senzill: la cultura és una funció de l'estructura social. La paradoxa està en què una premissa teòrica tan "feble" hagi donat lloc a unes etnografies tan impecables. Amb el *Llevarse a la novia* de Joan Frigolé ens trobem amb un exemple brillant d'aquella inveterada virtut.

Què és el matrimoni per fuga en tant que fenomen cultural? El matrimoni per fuga és un ritu de pas. D'aquesta manera l'autor classifica l'objecte d'estudi com a objecte d'anàlisi antropològica. La naturalesa ritual del matrimoni per fuga permet a Joan Frigolé delimitar el tipus de preguntes que la seva anàlisi haurà de respondre. Però sobretot permet pensar aquesta institució en relació a d'altres institucions de la

mateixa naturalesa, és a dir, permet pensar-la comparativament i definir-la així com a objecte cultural. La coneguda teoria de Van Gennep sobre els ritus de pas proporciona l'utilatge conceptual bàsic amb el qual l'autor identifica i descriu amb precisió les característiques essencials d'aquest tipus de comportament social. La detallada descripció etnogràfica que Joan Frigolé ens ofereix en el capítol tercer ens apareix així com una descripció teòricament ben informada que conté, per aquesta raó, bona part dels elements explicatius que la faran finalment intel·ligible.

Però la categorització cultural del matrimoni per fuga com a ritu de pas només és el primer pas en el procés explicatiu. Cal posar en relació aquest fenomen cultural amb l'estructura social subjacent, amb la substància implícita que injecta contingut a les formes culturals aparents. Així i tot la relació entre estructura social i cultura no és mai una mera relació de causa-efecte. És una relació d'intel·ligibilitat recíproca en què una i altra s'interaccionen constantment. Joan Frigolé ha sabut expressar perfectament en el seu text aquesta complexitat de les relacions entre estructura social i cultura. D'una banda, l'estructura social, en aquest cas: l'estructura de relacions de classe, *contextualitza* el matrimoni per fuga i ens permet així copsar el seu significat variable. No és el mateix el matrimoni per fuga entre la classe dels propietaris, per als quals es tracta simplement d'un rapte, d'una conducta moralment censurable i punible judicialment, que entre la classe dels pagesos parcers, que el consideren més aviat com a una estratègia, si bé poc recomanable, per "resoldre" els desequilibris socioeconòmics i les discrepàncies socioculturals existents entre els nuvis. Així mateix, diferent també ens apareix el sentit d'aquesta institució entre els jornalers sense terra, per a qui el matrimoni per fuga consisteix simplement en un ritual alternatiu que, a ulls de la comunitat, produeix els mateixos efectes que el matrimoni oficial però sense l'onerosa fastuositat que comporta la cerimònia (pp. 22-23).

Ara bé, fixem-nos que aquesta contextualització no aconsegueix simplement una funció interpretativa, no ens permet només delimitar el significat real de la conducta a analitzar per als mateixos subjectes d'aquesta conducta, sinó també una funció *explicativa* (i afegeixo ràpidament el caràcter heurístic d'aquesta distinció entre interpretació i explicació), car ens està identificant a l'ensem les raons que expliquen perquè aquest fenomen es dona més en un o altre lloc. En la mesura en què en contextos estructurals diferents el matrimoni per fuga adquireix significacions diferents, interpretació i explicació s'entrellacen i es convaliden recíprocament. D'aquesta manera cultura i estructura social es confereixen una mena d'intel·ligibilitat mútua al llarg d'una mateixa unitat narrativa.

A la segona part del llibre, inexistent en les edicions anteriors, es desenvolupa aquesta mateixa estratègia analítica però donant-li ara un abast comparatiu més ampli.

Els tres capítols que la integren ens remeten a la distinció abans al·ludida entre els tres significats que pot adquirir el matrimoni per fuga en diferents contextos estructurals: matrimoni per fuga i oposició social, adaptació social i reproducció social. Però aquest cop l'etnografia no procedeix de les diverses classes d'una mateixa societat sinó que s'hi inclou material procedent de societats distintes: Irlanda, Palestina, el sud d'Itàlia, Guatemala, Mèxic, Turquia, Puerto Rico i Portugal. L'argument és el mateix: estructures socials diferents confereixen significats diferents a una mateixa pràctica cultural, convertint d'aquesta manera la diversitat de significacions en una forma de racionalització. Joan Frigolé demostra així la potencialitat comparativa del seu plantejament incrementant d'aquesta manera també, i en un grau molt elevat, el seu poder explicatiu. La vella premissa de l'antropologia social britànica que confereix a l'estructura social el poder de fer intel·ligible els fenòmens culturals més diversos no podia ser corroborada de manera més exhaustiva i satisfactòria.

Un fructífer enfocament teòric que a més ens apareix combinat amb dades etnogràfiques de diversa procedència i naturalesa. Fonamentalment l'autor es basa en la informació de primera mà que obtingué durant el seu treball de camp a la província de Múrcia, a més de la informació subministrada per altres monografies que Joan Frigolé destil·la i sintetitza convenientment per integrar-la dins del seu argument. Dades essencialment qualitatives a les quals complementa també una interessant enquesta realitzada per l'autor entre els rectors de parròquies de diferents províncies del sud d'Espanya. Tot plegat redunda en l'excel·lència, des de tots els punts de vista, d'aquest petit treball d'investigació antropològica, imprescindible per a tots aquells interessats en l'etnologia de la península ibèrica, l'antropologia del parentiu i l'antropologia social en general.